

O'ZBEKISTONDA EKSPORT-IMPORT FAOLIYATINI BOJXONA TOMONIDAN
TARTIBGA SOLISH

Kodirov Muxammad-Qodir Zokirovich

JIDU, XIM fakulteti, Tashqi iqtisodiy faoliyat yo'nalishi magistranti.

+998770250440 muxammadkadirov@gmail.com

Ishmuradov Bahodir Sunnatovich

JIDU, Xalqaro moliya va investitsiyalar kafedrası o'qituvchisi.

+998909863538 ishmuradov@uwed.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17894653>

Abstract. This article analyzes the role and significance of customs authorities in the regulation of export and import activities in the Republic of Uzbekistan. Special attention is given to customs policy, control mechanisms, and digital transformation processes in the development of foreign economic activity. The article presents analytical data based on official statistics on export and import volumes for 2023-2025, and highlights the dynamics of cooperation with the country's main trading partners. The study identifies existing problems and shortcomings in current regulatory mechanisms, as well as practical recommendations for their improvement. The findings are important for further enhancement of customs policy and increasing the transparency of foreign trade processes.

Аннотация. В данной статье проанализированы роль и значение таможенных органов Республики Узбекистан в регулировании экспортно-импортной деятельности. Особое внимание уделено таможенной политике, механизмам контроля и процессам цифровой трансформации в развитии внешнеэкономической деятельности. В статье представлены аналитические данные на основе официальной статистики объемов экспорта и импорта за 2023-2025 годы, освещена динамика сотрудничества со странами-основными торговыми партнерами. В ходе исследования выявлены существующие проблемы, недостатки действующих механизмов регулирования и предложены практические рекомендации по их устранению. Полученные результаты имеют важное значение для дальнейшего совершенствования таможенной политики и повышения прозрачности внешнеторговых процессов.

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida eksport va import faoliyatini tartibga solish jarayonida bojxona organlarining o'rni va roli tahlil qilingan. Tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanishida bojxona siyosati, nazorat mexanizmlari hamda raqamli transformatsiya jarayonlari alohida o'rganilgan. Maqolada 2023-2025 yillar davomida mamlakatning eksport va import hajmlari bo'yicha rasmiy statistik ma'lumotlar asosida tahlillar o'tkazilgan, asosiy savdo hamkorlari bilan munosabatlar dinamikasi yoritilgan. Tadqiqot davomida mavjud muammolar, amaldagi tartibga solish mexanizmlaridagi kamchiliklar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan. Olingan natijalar bojxona siyosatini yanada takomillashtirish va tashqi savdo jarayonlarining shaffofligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: bojxona tizimi, eksport, import, tashqi savdo, tartibga solish, bojxona siyosati, iqtisodiy islohotlar.

KIRISH

Globalashuv va jahon iqtisodiyotida raqobatning kuchayishi sharoitida har bir davlat tashqi iqtisodiy faoliyatini samarali tashkil etishga intilmoqda. Tashqi savdo, xususan, eksport va import operatsiyalarini to'g'ri boshqarish mamlakatning iqtisodiy o'sishi, ishlab chiqarish salohiyatini oshirish va xalqaro bozorlarda barqaror o'rin egallashida muhim ahamiyatga ega.

Mazkur mavzu dolzarbdir, chunki tashqi iqtisodiy faoliyatni samarali boshqarish nafaqat eksport va import jarayonlarini optimallashtirish, balki mamlakatning iqtisodiy xavfsizligi, sarmoya jalb qilish va xalqaro bozorda raqobatbardoshligini oshirish bilan bevosita bog'liq.

Shu bilan birga, bojxona tizimi orqali tashqi savdoni tartibga solish, milliy manfaatlarni himoya qilish va savdo muvozanatini ta'minlash mamlakat strategik manfaatlari nuqtai nazaridan muhimdir.

O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so'ng tashqi savdo siyosatini bosqichma-bosqich isloh qilib, xalqaro iqtisodiy tizimga integratsiyalashuv jarayonlarini jadallashtirib kelmoqda. So'nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar mamlakat eksport salohiyatini kengaytirib, import operatsiyalarini muvozanatli rivojlantirdi. Shu jarayonda bojxona organlari nafaqat nazorat, balki tartibga solish, tahlil qilish va eksport-importni rag'batlantirish vazifalarini bajaradi.

Bojxona tizimidagi zamonaviy o'zgarishlar elektron rasmiylashtirish, "yagona oyna" tamoyili va raqamli axborot tizimlaridan foydalanish tashqi savdo jarayonlarining shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, ayrim tashkiliy va huquqiy muammolar, ruxsatnoma tartiblarining murakkabligi va ma'lumotlar bazalari o'rtasidagi integratsiya yetishmasligi tizim samaradorligiga to'sqinlik qilmoqda.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi O'zbekiston Respublikasida eksport va import faoliyatini bojxona organlari tomonidan tartibga solish tizimini chuqur o'rganish, mavjud holatni tahlil qilish va amaldagi siyosatning samaradorligini baholashdir. Tadqiqot doirasida olib borilayotgan islohotlar natijalari, ularning iqtisodiyotga ta'siri va istiqboldagi rivojlanish yo'nalishlari tahlil qilinadi.

Nazariy asoslar

Tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF) bu davlatning boshqa mamlakatlar bilan tovar, xizmat, kapital va texnologiyalarni almashish jarayonlarini o'z ichiga oluvchi murakkab iqtisodiy tizimdir. TIFning asosiy yo'nalishlari eksport, import, investitsiyalar va texnologik hamkorlikdan iborat bo'lib, ular milliy iqtisodiyotning rivojlanishi va global iqtisodiy integratsiyada bevosita rol o'ynaydi. Eksport orqali ichki ishlab chiqarilgan mahsulotlar chet el bozoriga chiqariladi, bu esa valyuta tushumlarini oshirish, ichki ishlab chiqarishni rag'batlantirish va ishlab chiqarish korxonalarining innovatsion imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Import esa zarur tovarlar va xizmatlarni yetkazib berish orqali ichki bozorni to'ldiradi, iqtisodiy modernizatsiya va texnologik yangilanishlarni qo'llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga, TIF milliy iqtisodiyotning o'sishi, global raqobatbardoshlik darajasi va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Bojxona tizimi esa davlatning tashqi savdo va boshqa iqtisodiy operatsiyalarini tartibga soluvchi asosiy mexanizm sifatida xizmat qiladi. U orqali tovar va xizmatlarning qonuniy kirishi nazorat qilinadi, bojxona to'lovlari va soliqlar yig'iladi, ichki bozor himoya qilinadi va tashqi

savdo jarayonlari soddalashtiriladi. Bojxona tizimining asosiy funktsiyalari quyidagilardan iborat: nazorat qilish, soliq yig'ish, risklarni boshqarish, statistika ma'lumotlarini shakllantirish, jarayonlarni soddalashtirish va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash. Masalan, bojxona organlari yirik va xavfli tranzaksiyalarni monitoring qilib, elektron deklaratsiya va "yagona oyna" tizimi orqali jarayonlarni tezlashtiradi, bu esa eksport-import amaliyotlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, 2023 yilda O'zbekistonning eksport hajmi 24,4 milliard AQSh dollarini, import hajmi esa 36,0 milliard AQSh dollarini tashkil etgan. Natijada, savdo balansi -11,6 milliard AQSh dollarini ko'rsatgan. 2024 yilda esa eksport hajmi 26,5 milliard, import hajmi 36,8 milliard bo'lib, savdo balansi salbiy bo'lsada, -10,3 milliard AQSh dollarini tashkil qilgan. Ushbu ma'lumotlar eksport hajmining o'sayotganini ko'rsatadi, ammo importning yuqori darajasi savdo balansining salbiy ekanligini bildiradi. Shu nuqtai nazardan, bojxona tizimi orqali jarayonlarni soddalashtirish biznes subyektlari uchun qulay sharoit yaratishda muhim ahamiyatga ega.

Eksport tarkibini tahlil qilganda, Oltin 57%, paxta 9%, neft va gaz 7%, boshqa mahsulotlar esa 27% ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkichlar eksportning asosan xomashyo va qimmatbaho metallar asosida ekanligini, tayyor mahsulotlar ulushi esa nisbatan pastligini ko'rsatadi. Shu sababli tayyor mahsulotlar eksportini rag'batlantirish, iqtisodiy diversifikatsiyani oshirish va bojxona tizimi orqali tartibga solishni kuchaytirish zarurati mavjud.

Import tarkibi esa asosan mashina va transport jihozlari (34%), neft va gaz (18%), kimyo mahsulotlari (11%), boshqa mahsulotlar (37%) dan iborat. Bu ma'lumotlar ichki ishlab chiqarish va modernizatsiya jarayonlari uchun importning muhimligini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bojxona jarayonlarini soddalashtirish aynan ushbu yo'nalishlarda iqtisodiy samaradorlikni oshirishda strategik ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, TIF va bojxona tizimining samaradorligi milliy iqtisodiy siyosat bilan bevosita bog'liq bo'lib, u orqali tashqi savdoni rag'batlantirish, sarmoyani jalb qilish, ichki ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash va eksport-import jarayonlarining tezligini oshirish mumkin. Shu nuqtai nazardan, bojxona tizimi va tashqi savdoni tartibga solish masalalari O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror o'sishi va xalqaro bozorda raqobatbardoshligini ta'minlashda strategik ahamiyatga ega hisoblanadi.

O'zbekistonda tashqi iqtisodiy faoliyatning umumiy ko'rinishi

Tashqi iqtisodiy faoliyat (TIF), ya'ni davlatning boshqa mamlakatlar bilan tovarlar, xizmatlar, sarmoya va resurslar almashinuvi, O'zbekiston iqtisodiyotida ijobiy o'zgarishlarni rag'batlantirmoqda. So'nggi yillarda mamlakat eksport va import sohasida sezilarli dinamikaga erishgan. Masalan, 2023 yilda O'zbekistonning tovar eksporti taxminan 24,4 mlrd AQSh dollarini, import hajmi esa 36,0 mlrd AQSh dollarini tashkil etgan. Natijada, savdo balansi salbiy bo'lib, -11,6 mlrd AQSh dollariga teng bo'lgan. 2024-yilda esa eksport hajmi 26,5 mlrd, import hajmi 36,8 mlrd AQSh dollarini tashkil etib, savdo balansi salbiy bo'lsa-da, -10,3 mlrd AQSh dollarini ko'rsatgan. Ushbu ma'lumotlar eksport hajmining oshayotganini, ammo importning yuqori darajada davom etayotganini ko'rsatadi, bu esa savdo balansining salbiyligini ta'kidlaydi.

Eksport hajmining o'sishi asosan xomashyo, masalan, oltin, shuningdek, tayyor mahsulotlar orqali amalga oshmoqda.

2023 yilda oltin mamlakatning asosiy eksport tovarlaridan biri bo'lib, umumiy eksportning katta qismini tashkil etgan. Bu holat eksport tarkibida diversifikatsiya jarayonining bosqichma-bosqich amalga oshirilayotganini ko'rsatadi: ya'ni, faqat xomashyo emas, balki qayta ishlangan mahsulotlar va yangi bozor yo'nalishlari ham rivojlanmoqda. Eksport yo'nalishida asosiy davlatlar qatorida Rossiya (~13 14%), Xitoy (~10%) va Qozog'iston (~5 6%) mavjud. Bu esa bojxona organlari va tashqi savdo siyosati sub'ektlari uchun "asosiy eksport yo'nalishlari va hamkor davlatlar" nuqtai nazaridan strategik ahamiyat kasb etadi.

Import tarkibi esa asosan mashina va transport jihozlari, sanoat mahsulotlari, yuqori texnologiyali uskunalar va kimyo mahsulotlaridan iborat. Masalan, 2024 yil yanvar-noyabr holatiga ko'ra, mashina va transport jihozlari importning 34,6%ga yaqinini tashkil qilgan. Bu holat O'zbekistonda ishlab chiqarish va modernizatsiya jarayonlarining faollashganidan dalolat beradi, chunki yuqori texnologiyali uskunalar va transport vositalari import qilinmoqda. Shu bilan birga, import tarkibining tarkibiy o'zgarishi ichki ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Savdo balansi salbiy bo'lishi, ya'ni import hajmining eksportdan oshib ketishi, tashqi savdo tartib-taomillarini va bojxona siyosatini takomillashtirish zaruratini ko'rsatadi. Ayniqsa, eksportni rag'batlantirish, importni soddalashtirish va ichki ishlab chiqarishni rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar muhimdir.

Bojxona tizimi bu jarayonda nafaqat nazorat vositasi, balki tashqi savdoni samarali boshqarishda strategik instrument sifatida xizmat qiladi. *Bojxona organlari quyidagi yo'nalishlarda faoliyat yuritadi:*

1. Eksport va import operatsiyalarini rasmiylashtirish deklaratsiyalar, hujjatlar va nazorat amaliyotlari orqali jarayonlarni tartibga solish.

2. Risklarni boshqarish - tranzaksiyalarni tezlashtirish va noqonuniy savdoni kamaytirish.

3. Bojxona to'lovlari - byudjetga tushumlar jalb qilish va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash.

4. Raqamli transformatsiya - elektron deklaratsiya, "yagona oyna" tamoyili va ma'lumotlar almashinuvi orqali jarayonlarni soddalashtirish.

Masalan, tashqi savdo hajmi oshib borayotgan sharoitda bojxona organlari tomonidan raqamli tizimlarni joriy etish jarayonlarning tezroq va shaffof bajarilishiga olib keladi. Natijada, eksport va import subyektlari uchun qulayliklar yaratiladi va tashqi savdo jarayonlarini tartibga solish samaradorligi oshadi.

Yagona oyna tamoyilining mazmuni, amaliy ahamiyati va rivojlanish istiqbollari

Yagona oyna tamoyili bu tashqi iqtisodiy faoliyat subyektlariga bojxona, soliq, sanitariya, veterinariya, transport va boshqa ruxsat beruvchi idoralarga zarur bo'lgan barcha hujjatlarni bitta yagona elektron platforma orqali taqdim etish imkonini beruvchi integratsiyalashgan axborot tizimidir. Ushbu tizimning asosiy maqsadi eksport va import jarayonlarini soddalashtirish, ma'muriy to'siqlarni kamaytirish va bojxona rasmiylashtiruvini tezligini oshirishdan iborat.

Jahon bojxona tashkiloti va BMTning Savdo va taraqqiyot konferensiyasi tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro metodologiyaga ko'ra, "yagona oyna" tizimi bu tashqi savdo bilan bog'liq barcha davlat organlari o'rtasidagi ma'lumotlar almashinuvini avtomatlashtirish orqali davlat boshqaruvidagi shaffoflikni ta'minlaydigan innovatsion mexanizmdir.

Bu tizimning afzalligi shundaki, ilgari tadbirkorlar turli idoralarga alohida murojaat qilib, bir xil ma'lumotlarni qayta-qayta topshirishga majbur bo'lgan bo'lsa, "yagona oyna" orqali barcha ma'lumotlar bir marta kiritiladi va ular avtomatik tarzda tegishli idoralarga uzatiladi. Natijada vaqt va xarajatlar sezilarli darajada kamayadi, inson omilidan kelib chiqadigan xatolik va korrupsion xavflar esa kamayadi.

O'zbekiston Respublikasida yagona oyna tamoyili 2019-yildan boshlab bosqichma-bosqich joriy etila boshlagan. Mazkur tizim Vazirlar Mahkamasi 2018 yildagi 762-sonli qarori va 2019–2020 yillardagi amaliy qaror asosida ishlab chiqilgan. Ushbu qarorga muvofiq, Tashqi savdo operatsiyalarini muvofiqlashtiruvchi "yagona oyna" markazi tashkil etilgan va u O'zbekiston Respublikasi Bojxona qo'mitasi huzurida faoliyat yuritmoqda.

Hozirda tizim orqali quyidagi xizmatlar amalga oshiriladi:

- eksport-import operatsiyalari uchun bojxona deklaratsiyalarini elektron shaklda topshirish;
- litsenziyalar, sertifikatlar va ruxsatnomalarni onlayn olish;
- bojxona to'lovlarini masofadan turib amalga oshirish;
- transport vositalarini ro'yxatdan o'tkazish va nazorat qilish;
- tovarlar harakatiga oid statistik ma'lumotlarni real vaqt rejimida kuzatish.

Shuningdek, "yagona oyna" tizimi davlat idoralari o'rtasida ma'lumotlar almashinuvining yagona standartlarini joriy etdi. Bu esa Bojxona qo'mitasi, Davlat soliq qo'mitasi, Sog'liqni saqlash vazirligi, Qishloq xo'jaligi vazirligi va boshqa tuzilmalar o'rtasida ma'lumotlar integratsiyasini kuchaytirdi.

Amaliy jihatdan, tizimning joriy etilishi bojxona rasmiylashtiruvi vaqtini 2-3 baravar qisqartirgan hamda hujjat topshirish bosqichlarini 10 tadan 3 taga kamaytirgan. Natijada, eksport va import operatsiyalarining samaradorligi oshgan, tadbirkorlik muhitida shaffoflik kuchaygan va xalqaro savdo logistikasi yanada raqobatbardosh shaklga ega bo'lgan.

Bundan tashqari, "yagona oyna" tizimi O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga a'zolik jarayonida muhim rol o'ynaydi, chunki u xalqaro savdo tartiblarini soddalashtirish va texnik tartiblarni uyg'unlashtirish talablariga javob beradi. Shu jihatdan, mazkur tizim nafaqat tashqi savdo operatsiyalarini yengillashtiradi, balki O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy tizimga integratsiyasini ham tezlashtiradi.

Kelgusida "yagona oyna" tizimini yanada rivojlantirish doirasida quyidagi yo'nalishlar dolzarb hisoblanadi:

- sun'iy intellekt va tahliliy modullarni joriy etish orqali risklarni avtomatik aniqlash.
- blokcheyn texnologiyalaridan foydalanish orqali hujjatlar soxtalashtirish xavfini kamaytirish.
- mobil versiyalar va foydalanuvchi interfeysini optimallashtirish orqali tadbirkorlar uchun qulaylikni oshirish.
- xalqaro axborot tizimlari bilan integratsiya orqali ma'lumot almashuvini avtomatlashtirish.

Umuman olganda, "yagona oyna" tizimi bu O'zbekiston bojxona tizimini raqamlashtirish, tashqi savdoni liberallashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish yo'lidagi eng muhim islohotlardan biridir. U ma'muriy samaradorlikni oshirish, davlat boshqaruvini optimallashtirish, va iqtisodiy shaffoflikni ta'minlash orqali mamlakatning xalqaro raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

O'zbekistonning eksport ma'lumotlari

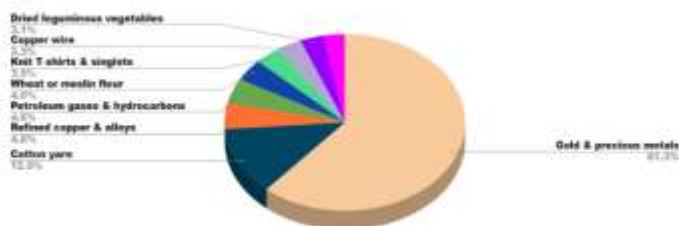
36 milliondan ortiq aholiga ega O'zbekiston 2023-yilda eksport hajmi 24,4 milliard AQSh dollarini tashkil etgan Markaziy Osiyo davlati bo'lib, o'tgan yilga nisbatan qariyb 23,8 foizga oshgan (oltinning o'sishini hisobga olmaganda). Poytaxti Toshkent shahri bo'lib, yalpi ichki mahsuloti 107 milliard dollarni tashkil etadi. O'zbekiston eksporti ma'lumotlariga ko'ra, bu kengayishiga qaramay, import hajmi 38,1 milliard AQSH dollari bo'lganligi sababli savdo nomutanosibliigi saqlanib qolgan. Oltin,

paxta va mis asosiy eksport tovarlari bo'lsa, Rossiya, Xitoy va Qozog'iston asosiy eksport hamkorlari bo'lgan.

1-rasm O'zbekiston poytaxti, aholisi va eksport ko'rsatkichlari

O'zbekistonning asosiy eksport mahsuloti

O'zbekiston savdo ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekiston eksportida oltin va qimmatbaho metallar ustunlik qilgan va umumiy qiymatning 33-38% ni tashkil qilgan. Boshqa muhim eksportga paxta iplari, tozalangan mis va neft gazlari, shuningdek, bug'doy uni, futbolbalar, mis simlar, dukkaklilar va transport vositalari kabi qishloq xo'jaligi va to'qimachilik mahsulotlari, shuningdek mineral, qishloq xo'jaligi va ishlab chiqarish mahsulotlarining kuchli aralashmasi kiradi.

- 1.Oltin 33,4% – 8,15 mlrd
- 2.Paxta ipi 6,8% – 1,43 mlrd.
- 3.Tozalangan mis 2,6% – 0,543 mlrd.
- 4.Neft gazlari 2,5% – 0,533 milliard dollar
- 5.Bug'doy uni 2,2% – 0,455 milliard dollar
- 5.Futbolbalar 1,9% – 0,407 milliard dollar
- 6.Mis sim 1,8% – 0,369 milliard dollar
- 8.Quritilgan dukkaklilar 1,7% – 0,355 mlrd.
- 9.Avtomobil kuzovlari 1,6% – 0,342

milliard dollar

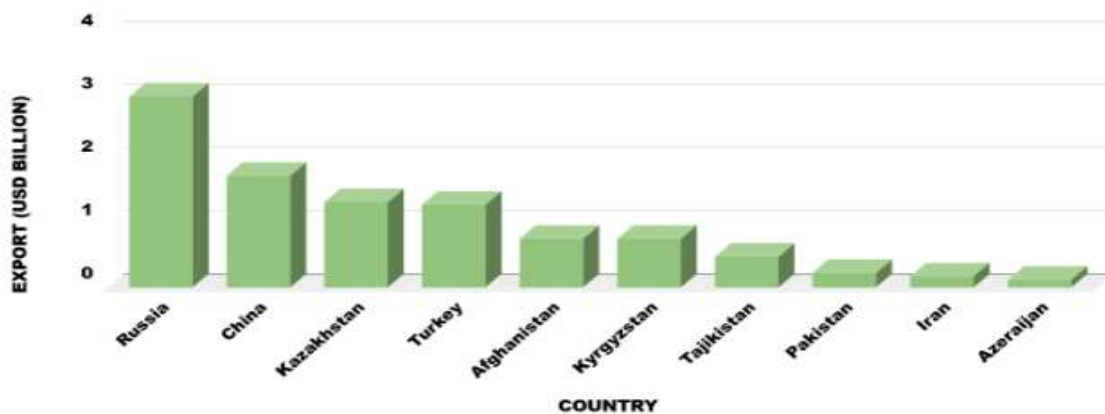
2-rasm. O'zbekiston eksportidagi asosiy mahsulotlar ulushi

O'zbekistonning eksport tarkibi asosan oltin va qimmatbaho metallar tomonidan tashkil topgan. 2025-yilgi statistikaga ko'ra, bu tovarlar mamlakatning eksportining 61.3% ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich, O'zbekistonning iqtisodiyoti va tashqi savdosida qimmatbaho metallarning

muhim o'rin tutishini aks ettiradi. Bundan tashqari, eksport tarkibida boshqa asosiy tovarlar ham mavjud. Masalan, bug'doy qoreki, mis va qotib ishlangan mahsulotlar 4.8% ni tashkil etadi, bu esa qishloq xo'jaligi va metallurgiya sohalarining ham o'ziga xos o'rnini ko'rsatadi. Shuningdek, neft mahsulotlari petroleum gaz va mis simlar eksportda 4.6% va 3.3% ni tashkil qiladi. Boshqa kichik qismlar esa yuqorida ta'kidlangan tovarlarga qaraganda ancha past foizlarni tashkil etadi. Masalan, bug'doy yoki meslin unlari 4.0%, quritilgan loviyalar 3.1%, va mis simlar ham 3.3% ni tashkil etadi. Bu ko'rsatkichlar, O'zbekistonning eksportida sanoat mahsulotlari va qishloq xo'jaligi mahsulotlarining o'zni borligini ko'rsatadi, lekin ular umumiy eksport hajmida katta rol o'ynamaydi.

O'zbekiston bilan savdo aloqalari mavjud mamlakatlar

Rossiya savdo statistik ma'lumotlariga ko'ra, O'zbekistonning eng yirik eksport yo'nalishi 14,3% bilan Rossiya bo'lgan bo'lsa, Xitoy (8,4%), Qozog'iston (6,4%) va Turkiya (6,3%) kuchli mintaqaviy savdo aloqalarini aks ettiradi. Afg'oniston va Qirg'iziston kabi qo'shni Markaziy Osiyo davlatlari ham ro'yxatga kiritilib, O'zbekistonning mintaqadagi faol savdosiga e'tibor

qaratdi.

3-rasm. O'zbekistonning eksportida asosiy ulush egallagan davlatlar

Ushbu diagramma O'zbekistonning eksporti amalga oshirilgan asosiy davlatlarni va ularning eksport hajmini ko'rsatadi. Diagrammaga ko'ra, Rossiya O'zbekistonning eksporti amalga oshirilgan davlatlar orasida eng yirik savdo hamkori bo'lib, umumiy eksportning taxminan 3 milliard dollarini tashkil etadi. Bu esa, Rossiya bilan O'zbekistonning iqtisodiy aloqalarining yuqori darajada rivojlanganini ko'rsatadi. Xitoy ikkinchi o'rinda turib, eksport hajmi 2 milliard dollar atrofida shakllanadi. O'zbekiston va Xitoy o'rtasidagi savdo aloqalari, ayniqsa, sanoat va texnologik mahsulotlar sohasida kengaymoqda.

Qozog'iston va Turkiya ham eksport hajmi jihatidan muhim savdo hamkorlari hisoblanadi.

Ularning har biri 1 milliard dollardan oshiq eksportni tashkil etadi, bu esa bu davlatlar bilan iqtisodiy hamkorlikning muhimligini anglatadi. Afganiston, Qirg'iziston va Tojikiston kabi Markaziy Osiyo davlatlari bilan eksport hajmi nisbatan kichik bo'lib, ular O'zbekistonning umumiy eksportida sezilarli o'rin tutmaydi. Biroq, bu davlatlar bilan ham savdo aloqalari mavjud.

Eron va Ozarbayjon bilan eksport hajmi esa pastroq bo'lib, har biri 0.5 milliard dollar atrofida shakllanadi. Bundan kelib chiqadiki, O'zbekistonning eksporti Rossiya va Xitoy kabi yirik iqtisodiy hamkorlar bilan amalga oshiriladi, shu bilan birga, Markaziy Osiyo va Yaqin Sharq davlatlari ham muhim, ammo nisbatan kichik o'rin tutadi.

Bojxona tizimi va uning roli

Bojxona tizimi har bir davlatning tashqi iqtisodiy faoliyatini (eksport va import jarayonlarini) tartibga soluvchi, nazorat qiluvchi va himoya qilish vazifalarini bajaruvchi markaziy mexanizmdir. O'zbekistonning Bojxona qo'mitasi hamda boshqa bojxona organlari orqali amalga oshiriladigan bu tizimning ahamiyati nafaqat rasmiy rasmiylashtirish jarayonlarida, balki milliy iqtisodiyotning barqarorligi, raqobatbardoshligini oshirish va davlat byudjetini to'ldirish jihatdan ham katta.

Bojxona organlari vazifalari

Bojxona organlari quyidagi asosiy vazifalarni bajaradi:

1. Tovar va xizmatlarning mamlakatga kirishini va chiqishini nazorat qilish: Har qanday eksport yoki import operatsiyasi bojxona deklaratsiyasi orqali rasmiylashtiriladi, bojxona organlari tomonidan tekshiriladi.
2. Bojxona to'lovlarini yig'ish: Import qilinadigan yoki eksport qilinadigan tovarlarga bojxona tariflari, aksiz solig'i va boshqa yig'imlar qo'llaniladi, bu orqali davlat byudjetiga tushumlar kiritiladi.
3. Ichki bozorni himoya qilish va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash: Bojxona organlari orqali noqonuniy import-eksport operatsiyalari oldi olinadi, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlashga yo'naltirilgan nazorat choralari qo'llaniladi.
4. Jarayonlarni soddalashtirish va raqamlashtirish: Elektron deklaratsiyalar, "yagona oyna" tamoyili, ma'lumotlar almashinuvi tizimlari orqali tashqi savdo jarayonlari tezlashadi va shaffofligi oshadi.

Tartibga solish mexanizmlari

Bojxona tizimida qo'llaniladigan mexanizmlarning ahamiyati quyidagicha:

1. **Deklaratsiya va rasmiylashtirish:** Eksport va import qilishda korxonaga yoki shaxs bojxona deklaratsiyasini to'ldirishi, hujjatlarni taqdim etishi, bojxona protseduralaridan o'tishi kerak.
2. **Imtiyozlar va afzalliklar:** Masalan, eksportni rag'batlantirish maqsadida ayrim mahsulotlar uchun bojxona imtiyozlari qo'llaniladi. 2024-yilda O'zbekistonda 17 000 tadbirkor bojxona imtiyozlaridan foydalangan.¹
3. **Risk asosida nazorat:** Bojxona organlari yirik tranzaksiyalarni, xavfli tovarlarni aniqlash va tekshirish orqali nazorat mexanizmini kuchaytiradi. Masalan, 2024-yilda O'zbekistonda qonunga xilof import-eksport operatsiyalari natijasida 914 mlrd so'mlik tovarlar aniqlangan.²

¹ <https://uz.kursiv.media/en/2025-01-04/uzbekistans-customs-revenue-increases-by-8-in-2024>

² <https://uz.kursiv.media/en/2025-01-04/uzbekistans-customs-revenue-increases-by-8-in-2024>

4. Raqamli tizimlar joriy etilishi: 2025-yilning birinchi yarmida eksport deklaratsiyalarining 94 %, import deklaratsiyalarining 84 % elektron soddalashtirilgan shaklda amalga oshirilgan.³

Statistik ma'lumotlar tahliliga ko'ra 2024 yilda O'zbekistonning tashqi savdo aylanmasi 65,9 milliard AQSh dollarini tashkil etdi - bu 2023-yilga nisbatan 3,8 %ga o'sish demakdir. Eksport 26,95 mlrd USD, import 38,98 mlrd USD bo'lgan. 2025-yilning birinchi olti oyida eksport 16,8867 mlrd USDga oshdi (o'sish 29,1 %), import esa 20,1332 mlrd USD bo'lib (o'sish 7,0 %). Savdo saldi -3,2465 mlrd USDga teng. Bojxona tushumlari jihatdan: 2025 yil birinchi yarmida bojxona organlari tomonidan byudjetga 34 trln so'm tushum yig'ilgan. Imtiyozlar 24,6 trln so'm bo'lib, 26 600dan ortiq tadbirkor foydalangan. Tahlil natijasida esa Bu ma'lumotlar bojxona tizimining tashqi savdo jarayonlarida amalda muhim o'rin egallayotganini ko'rsatadi. Eksport hajmining oshishi, protseduralarning elektron shaklda soddalashtirilishi bilan birga, bojxona tushumlari va nazorat mexanizmlari ham samaradorligini oshirgan. Biroq import hajmi katta bo'lib qolmoqda, va savdo balansining salbiyligi bojxona tizimining yanada faol tartibga solishni talab qilishini ko'rsatadi.

Bojxona tizimining iqtisodiyotdagi o'rni

1. Byudjet tushumlari manbai: Bojxona to'lovlari davlat byudjetiga sezilarli darajada daromad keltiradi (masalan, 2025 yil birinchi sakkiz oyida 47,2 trln so'm).⁴

2. Savdo jarayonlarining rivojlanishi: Jarayonlar soddalashtirilgani sababli "yagona oyna" tamoyili orqali eksport-import bilan shug'ullanuvchi korxonalar uchun vaqt va xarajatlar kamaygan.

3. Eksportni qo'llab-quvvatlash: Bojxona tizimi orqali imtiyozlar, rag'batlantirish choralari qo'llanib, eksport jarayonlari stimullashtirilmoqda.

4. Xavfsizlik va nazorat: Noqonuniy savdo, kontrabanda, valyuta nazorati kabi xavflar bojxona organlari tomonidan monitordan o'tkazilmoqda - 2024-yilda 76 mlrd so'mlik qimmatbaho metallar kontrabandasi oldi olingan.⁵

O'zbekitoning 2024-2025 yillardagi savdo balansi tahlili

³ <https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistans-customs-revenues-reach-34-trillion-soums-in-first-half-of-2025>

⁴ <https://kun.uz/en/news/2025/09/13/uzbekistans-eight-month-customs-revenues-exceed-uzs-47-trillion>

⁵ <https://uz.kursiv.media/en/2025-01-04/uzbekistans-customs-revenue-increases-by-8-in-2024>

4-rasm. O'zbekistonning oylik savdo balansining dinamikasi (2024-2025)

O'zbekistonning 2024 yil fevralidan 2025 yil yanvarigacha bo'lgan davrda oylik savdo balansining dinamikasini ko'rsatadi. Diagrammada ko'rsatilgan ma'lumotlar, mamlakatning tashqi savdosidagi ijobiy va salbiy o'zgarishlarni aks ettiradi, bu esa iqtisodiy holatni tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega. Ma'lumotlarga ko'ra, O'zbekistonning savdo balansida 2024 yilning boshidan boshlab doimiy ravishda salbiy holat kuzatilgan. Fevral oyida savdo balansining salbiy qiymati -571.943 million dollarni tashkil etgan. Buning ortidan mart va aprel oylarida ham salbiy qiymatlar kuzatilgan: martda -824.563 million dollar, aprel oyida esa -571.943 million dollar. Bu davrda tashqi savdoga nisbatan qat'iy ijobiy o'zgarishlar ro'y bermagan.

2024 yilning may oyida savdo balansining salbiy ko'rsatkichi -1.111.432million dollar bo'lib, iyun va iyul oylarida ham salbiy qiymatlar davom etdi. Iyun oyida -1.327.171 million dollar, iyul oyida esa -1.693.786million dollar deb qayd etilgan. Ushbu davrda O'zbekistonning tashqi savdosi yanada chuqurlashgan salbiy holatga yuz tutganini ko'rsatadi. 2024 yilning yoziga kelib, savdo balansidagi salbiy o'zgarishlar biroz yumshagan. Avgust va sentyabr oylarida savdo balansining salbiy qiymati -1.085.204million dollar va -948.378 million dollarni tashkil etdi.

Biroq, oktyabr va noyabr oylarida yana salbiy qiymatlar kuzatildi: oktyabrda -1.149.610million dollar va noyabrda -1.387.936million dollar.

Yilning oxiriga yaqin, 2024 yil dekabrda va 2025 yil yanvarida savdo balansining salbiy holati kuchaygan. Dekabrda -1.854.634million dollar va yanvarda esa -2.049.000 million dollarni tashkil etdi. Bu, O'zbekistonning tashqi savdosida ijobiy o'zgarishlarga erishishning qiyinlashganligini ko'rsatadi. Bundan kelib chiqadiki, 2024-2025 yillarda O'zbekistonning tashqi savdo balansi asosan salbiy trendda davom etgan, va iqtisodiy holatning yaxshilanishi uchun ijobiy savdo balansini ta'minlashda muammolar mavjud. Savdo balansining doimiy salbiy holati O'zbekistonning eksport va import o'rtasidagi keskin farqni, shuningdek, iqtisodiy tuzilishdagi kamchiliklarni ko'rsatadi.

O'zbekistonda tashqi savdo muvozanati va bojxona tizimining modernizatsiyalashuvi: muammolar va yechimlar tahlili

O'zbekiston iqtisodiyotida tashqi savdo jarayonlarining o'sishi mamlakatning iqtisodiy modernizatsiyasi va jahon xo'jalik tizimiga integratsiyalashuvining muhim ko'rsatkichlaridan biridir. Shu bilan birga, eksport va import o'rtasidagi muvozanatsizlik iqtisodiy barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. So'nggi yillarda import hajmining eksportdan ortiq bo'lishi valyuta chiqimlarining ko'payishi, ichki ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshlik darajasining pasayishi hamda tashqi bozorlarda xomashyo narxlarining o'zgarishlariga iqtisodiyotning haddan ziyod sezgirligini yuzaga keltirmoqda.

Bunday vaziyatda davlat tomonidan eksportni rag'batlantirish, importni tartibga solish va ichki ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qator strategik chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Masalan, 2025-yildan boshlab 80 dan ortiq xomashyo mahsulotlariga bojxona majburiyatlari joriy etilishi rejalashtirilgan bo'lib, bu chora tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish va eksportni diversifikatsiyalashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, valyuta chiqimini kamaytirish maqsadida ichki ishlab chiqarishning texnologik darajasini oshirish, qayta ishlash sohalarini rivojlantirish va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ulushini ko'paytirish muhim vazifa sifatida belgilangan.

O‘zbekistonning eksport tarkibi tahlili shuni ko‘rsatadiki, mamlakat eksporti hanuzgacha asosan xomashyo resurslariga oltin, gaz, paxta va boshqa tabiiy boyliklarga tayanadi. Bu holat iqtisodiyotning tashqi omillarga nisbatan zaifligini kuchaytiradi, chunki global bozordagi narx tebranishlari bevosita mamlakat eksport daromadlariga ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois, iqtisodiy diversifikatsiyani chuqurlashtirish, tayyor mahsulotlar ishlab chiqarish va ularni xorijiy bozorga eksport qilish bo‘yicha strategik dasturlar ishlab chiqilmoqda.

Tayyor mahsulot eksportining sustligi ichki ishlab chiqarishning texnologik darajasi pastligi, innovatsion ishlab chiqarishning yetarli rivojlanmagani va xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarishdagi qiyinchiliklar bilan izohlanadi. Shu jihatdan, davlat tomonidan sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish, yuqori texnologiyalarni import qilish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va innovatsion ishlab chiqarish loyihalarini qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha keng qamrovli dasturlar amalga oshirilmoqda.

Bojxona tizimi esa tashqi savdo jarayonlarida markaziy rol o‘ynaydi. Shu sababli so‘nggi yillarda bu tizimni raqamlashtirish, protseduralarni soddalashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish yo‘nalishida islohotlar bosqichma-bosqich joriy etilmoqda. Zamonaviy texnologiyalarni tatbiq etish orqali eksport-import operatsiyalarini tezlashtirish, hujjat aylanishini qisqartirish va rasmiylashtirish jarayonlarining shaffofligini ta‘minlash bo‘yicha muhim qadamlar qo‘yilmoqda.

Bundan tashqari, bojxona organlari faoliyatida risklarni boshqarish tizimini takomillashtirish, sun‘iy intellekt va ma‘lumotlar tahliliga asoslangan monitoring mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bunday texnologiyalar yordamida noqonuniy savdo, kontrabanda va soxta deklaratsiya holatlarini aniqlash imkoniyati kengayadi. Natijada, bojxona tizimi nafaqat nazorat funksiyasini, balki iqtisodiy xavfsizlikni ta‘minlash va raqobatbardosh muhitni shakllantirishdagi faol vosita sifatida o‘z o‘rnini mustahkamlamoqda. O‘zbekiston tashqi savdo faoliyatida eksport tarkibini diversifikatsiyalash, importni oqilona tartibga solish, ichki ishlab chiqarishni modernizatsiyalash va bojxona tizimini zamonaviy texnologiyalar asosida isloh qilish orqali global iqtisodiy muhitda o‘z o‘rnini mustahkamlash yo‘lidan bormoqda. Bojxona tizimining takomillashuvi va raqamli texnologiyalarning keng joriy etilishi mamlakat tashqi savdosining barqaror o‘shishiga va iqtisodiy xavfsizlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

O‘zbekistonda bojxona tizimini takomillashtirish bo‘yicha davlat siyosati

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida bojxona tizimini modernizatsiya qilish, tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish va xalqaro standartlarga moslashtirish davlat siyosatining muhim yo‘nalishiga aylandi. Chunki bojxona tizimi mamlakatning iqtisodiy xavfsizligini ta‘minlash, tashqi savdoni tartibga solish hamda davlat byudjetiga barqaror daromad manbai yaratishda hal qiluvchi o‘ringa ega. Shu sababli so‘nggi yillarda qabul qilingan normativ-huquqiy hujjatlar, raqamli texnologiyalarni joriy etish, hamda kadrlar salohiyatini oshirish bo‘yicha kompleks chora-tadbirlar tizimni tubdan takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

Bojxona tizimidagi institutsional va huquqiy islohotlar shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va hukumat dasturlari asosida bojxona organlarining tashkiliy tuzilmasi qayta ko‘rib chiqildi. Jumladan, 2024–2025-yillar davomida bojxona postlarini optimallashtirish, nazorat mexanizmlarini kuchaytirish, hamda faoliyat samaradorligini oshirish bo‘yicha “Bojxona organlari faoliyatini takomillashtirish konsepsiyasi” ishlab chiqildi.

Ushbu konsepsiya orqali bojxona organlari faoliyati ochiqlik, shaffoflik va mas'uliyat tamoyillariga asoslangan holda qayta tashkil etilmoqda. Bu islohotlar natijasida bojxona tizimida ortiqcha byurokratik jarayonlarni qisqartirish, deklaratsiya va ruxsat berish tartiblarini soddalashtirish hamda korrupsiya xavfini kamaytirish imkoniyatlari yuzaga keldi. Bundan tashqari, xalqaro konvensiyalar (masalan, Kioto konvensiyasi, Jahon bojxona tashkiloti tavsiyalari) talablariga mos tarzda bojxona nazoratining yangi mexanizmlari joriy etildi.

Raqamli transformatsiya va elektron boshqaruv tizimlari davlat tomonidan bojxona tizimiga raqamli yechimlarni tatbiq etish jarayoni so'nggi yillarda eng faol yo'nalishlardan biriga aylandi.

Elektron deklaratsiya, "yagona bojxona axborot tizimi" va "raqamli nazorat" platformalari orqali tovarlar harakati real vaqt rejimida kuzatilmoqda. Bu esa savdo jarayonlarining tezligini oshiradi va inson omilini kamaytiradi. Xususan, bojxona ma'lumotlar markazi zamonaviy texnik infratuzilma bilan jihozlanib, barcha hududiy postlar yagona elektron tarmoq orqali integratsiyalangan. Natijada tovar va transport vositalarini rasmiylashtirish muddati qisqardi, hujjat aylanish jarayoni avtomatlashtirildi. Shu orqali O'zbekiston Jahon bankining "Tadbirkorlikni yuritish qulayligi" indeksida tashqi savdo indikatorlari bo'yicha o'z pozitsiyasini yaxshilab bormoqda.

Bojxona nazoratini optimallashtirish va xavflarni boshqarish bu Bojxona nazorati tizimi ham zamonaviy boshqaruv yondashuvlari asosida qayta shakllantirilmoqda. "Xatarlarni boshqarish tizimi" orqali tovar oqimlari bo'yicha ma'lumotlar tahlil qilinib, yuqori xavfli operatsiyalar avtomatik tarzda ajratib olinadi. Bu yondashuv noqonuniy savdo, kontrabanda va moliyaviy firibgarliklarning oldini olishda samarali natija bermoqda. Bundan tashqari, xalqaro yuk tashish yo'nalishlarida bojxona nazoratining "birlashtirilgan postlar" tizimi yo'lga qo'yilmoqda.

Ushbu mexanizm tranzit jarayonlarini tezlashtiradi va hamkor davlatlar bilan o'zaro ma'lumot almashuvini takomillashtiradi.

Kadrlar salohiyatini oshirish va inson kapitali deganda Bojxona tizimining samarali faoliyati inson kapitalining sifatiga bevosita bog'liq. Shu bois, so'nggi yillarda bojxona xodimlarini tayyorlash, malaka oshirish va xorijiy tajribani o'rganish bo'yicha yangi dasturlar joriy etilgan. Davlat bojxona qo'mitasi huzuridagi maxsus o'quv markazlarida "raqamli bojxona", "xavflarni tahlil qilish", "xalqaro bojxona huquqi" kabi yangi modullar asosida o'quv kurslari yo'lga qo'yilgan.

Bu chora-tadbirlar bojxona tizimida nafaqat texnik, balki intellektual salohiyatning oshishiga olib kelmoqda. Malakali kadrlar yangi raqamli muhitda ishlash, xalqaro axborot almashinuvi tizimlarini boshqarish va tezkor qarorlar qabul qilish bo'yicha muhim ko'nikmalarga ega bo'lmoqda. Umuman olganda, O'zbekistonda bojxona tizimini rivojlantirish bo'yicha olib borilayotgan davlat siyosati mamlakatning iqtisodiy manfaatlarini himoya qilish, xalqaro savdo tizimiga integratsiyalashuvini chuqurlashtirish va raqamli iqtisodiyot sharoitida yangi boshqaruv modelini shakllantirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA

O'zbekiston Respublikasining tashqi iqtisodiy faoliyati mamlakat iqtisodiyotining barqarorligi va rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Xususan, eksport va import jarayonlari O'zbekistonning iqtisodiy mustahkamlanishiga, ishlab chiqarish salohiyatining oshishiga, va mamlakatni global bozorlar bilan bog'lashda muhim rol o'ynaydi.

Biroq, ayni paytda, ushbu sohada bir qancha muammolar mavjud bo'lib, ular mamlakatning iqtisodiy o'sishini to'xtatib turishi va mavjud resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlarini cheklashga sabab bo'lmoqda.

Birinchiidan, savdo balansining salbiyligi O'zbekiston tashqi iqtisodiy faoliyatida eng dolzarb muammolardan biridir. 2024-yilda mamlakatning import hajmi eksportdan ancha ko'p bo'lib, bu natija savdo defitsitining oshishiga olib keldi. Savdo defitsiti uzoq muddatda mamlakatning valyuta rezervlarining kamayishiga, ichki ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshlikning pasayishiga, hamda milliy iqtisodiyotda turg'unlikka olib kelishi mumkin. Savdo balansining salbiyligi eksportni diversifikatsiya qilish va yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni rag'batlantirish orqali yaxshilanishi mumkin.

Ikkinchiidan, eksport tarkibining cheklanganligi O'zbekiston iqtisodiyotidagi muhim muammolardan biridir. Hozirgi vaqtda, mamlakat eksportining katta qismi xom ashyo va resurslarga asoslangan bo'lib, bu o'z navbatida raqobatbardoshlikni pasaytiradi. Xom ashyo eksporti narxlarining pasayishi yoki xalqaro bozorlarda talabning kamayishi eksport daromadlarini sezilarli ravishda qisqartirishi mumkin. Shu sababli, tayyor mahsulotlarni eksport qilishni ko'paytirish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va sanoatni diversifikatsiya qilish muhimdir.

O'zbekiston eksportini yuqori texnologik, qo'shilgan qiymati yuqori mahsulotlarga yo'naltirish zarur.

Uchinchiidan, bojxona tizimidagi murakkab rasmiylashtirish jarayonlari ham mamlakat tashqi iqtisodiy faoliyatini to'xtatib turuvchi omil sifatida ko'rilmogda. Hozirgi kunda, bojxona jarayonlarining ortiqcha byurokratik qiyinchiliklari va murakkabligi, korxonalar uchun qo'shimcha xarajatlar va vaqt sarfini keltirib chiqaradi. Elektron deklaratsiya tizimining rivojlanishiga qaramasdan, hali ham ko'plab logistika va tranzit muammolari mavjud. Bu esa, eksport va importni amalga oshiruvchi subyektlar uchun ko'plab kechikishlar va noaniqliklarni yaratadi. Shu sababli, bojxona tizimini avtomatlashtirish va "yagona oynali" tizim orqali jarayonlarni soddalashtirish muhimdir.

To'rtinchiidan, tashqi savdo infratuzilmasining rivojlanmaganligi ham asosiy muammo hisoblanadi. Yaxshi rivojlangan transport va logistika tizimi, chegara punktlarining zamonaviylashtirilishi, hamda xalqaro savdoni qo'llab-quvvatlovchi boshqa infratuzilma komponentlari tashqi savdoning samarali amalga oshirilishi uchun zarur. Hozirgi vaqtda, bu infratuzilma sohasida ayrim muammolar mavjud bo'lib, ularni hal qilish uchun investitsiyalar va strategik rivojlantirish zarur.

Xulosa shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning tashqi iqtisodiy faoliyatini yaxshilash va muammolarni bartaraf etish uchun amalga oshirilayotgan islohotlar va yangi strategiyalar muhim ahamiyatga ega. Bu islohotlar eksport va import jarayonlarini soddalashtirish, sanoatni diversifikatsiya qilish, bojxona tizimini samarali tashkil etish va iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash orqali mamlakatning tashqi iqtisodiy aloqalarini mustahkamlash imkonini beradi.

Natijada, O'zbekistonning global bozorlar bilan raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlash mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar va havolalar:

1. **Davlat bojxona qo'mitasi.** (2023). *O'zbekiston Respublikasi bojxona tizimi: holati va istiqbollari.* O'zbekiston Respublikasi bojxona qo'mitasining rasmiy sayti. <https://www.customs.uz/>
2. **O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi.** (2023). *Tashqi iqtisodiy faoliyatning rivojlanish tendensiyalari va bojxona tizimi.* Iqtisodiy tahlil va prognozlar. <https://mof.uz>
3. **O'zbekiston Respublikasi Tashqi savdo vazirligi.** (2023). *Eksport va import faoliyatini rivojlantirishdagi asosiy strategiyalar.* Tashqi savdo vazirligining rasmiy saytida chop etilgan tahlillar. <https://www.mft.uz>
4. **Kun.uz.** (2024). *Eksport va import balansi: O'zbekistonning savdo defitsiti.* Kun.uz yangiliklar portali. <https://kun.uz/news/2024/02/15/eksport-import-balansi>
5. **Xalqaro savdo va iqtisodiy rivojlanish tashkiloti (WTO).** (2022). *Global savdo va bozorlar tahlili.* Tashqi savdo va bozorlar haqida tahliliy hisobot. <https://www.wto.org/>
6. **Maqsudov, D.** (2022). *O'zbekistonning bojxona tizimi va uning iqtisodiy ta'siri.* Iqtisodiyot tahlili va savdo siyosati. Toshkent: O'zbekiston iqtisodiyot akademiyasi.
7. **Shomurodov, A.** (2023). *Bojxona tizimini modernizatsiya qilish: zamonaviy yondashuvlar.* Toshkent: Iqtisodiy tadqiqotlar va islohotlar instituti.
8. **Zoyirov, M.** (2023). *Eksport va import jarayonlarida logistika va bojxona jarayonlarini takomillashtirish.* O'zbekiston xalqaro savdo va transport universiteti nashri.
9. **Monitor.uz.** (2025). *Xalqaro iqtisodiy aloqalar va O'zbekiston bojxona tizimi: 2025 yil prognozlar.* <https://monitor.uz>
10. **UzDaily.com.** (2024). *O'zbekistonning tashqi savdo siyosati va yangi qo'shilgan bozorlar.* UzDaily - yangiliklar va iqtisodiy tahlil. <https://www.uzdaily.com/>
11. **Xalqaro tijorat va iqtisodiy tadqiqotlar jurnali.** (2023). *Savdo jarayonlaridagi innovatsiyalar va bojxona tizimining roli.* Jurnalda chop etilgan maqolalar. <https://www.journal.com>
12. **Raqamli iqtisodiyot va xalqaro savdo** (2023). *Xalqaro iqtisodiyot va raqamli tranzaksiyalar.* Savdo jarayonlarini raqamlashtirishdagi yangi tendensiyalar. O'zbekiston Iqtisodiyot universiteti.
13. **Abdukhamidov, A.** (2022). *Mahalliy ishlab chiqarish va xalqaro savdo aloqalarini mustahkamlash.* Toshkent: O'zbekiston ilmiy ishlar nashriyoti.
14. **State Statistical Committee of Uzbekistan** (2024). *Export and Import Data: Overview of the Past 5 Years.* <https://www.stat.uz/>
15. **Iqtisodiy tahlil va rivojlanish.** (2024). *Savdo va bojxona siyosatining asosiy yo'nalishlari.* Tahliliy maqola. <https://www.economy.uz>